

Княз Никита Дмитриевич Лобанов-Ростовски пред „Труд“: Любовта ми към науката се зароди в България

Около 100 кг предмети на изкуството ще доставя през януари за Природонаучния музей в София

Княз Никита Дмитриевич Лобанов-Ростовский е роден в София през 1935 г. Потомък е на руските князе Рюриковичи. Родителите му бягат от Русия по време на болшевишката революция и се установяват в България. След 9 септември 1944 г. баща му е убит в лагер край Пазарджик, а 10-годишният Никита е хвърлен в подземията на милицията в София за опит да премине границата нелегално. Малко по-късно обаче с майка си успява да замине за Париж. Завършва геология в Оксфорд и Колумбийския университет в Ню Йорк. От 1969 г. живее в Лондон. Днес е известен филантроп и притежател на най-голямата в света частна колекция с руска авангардна театрална живопис.

•
•

•

– Княз Лобанов-Ростовски, какво ви свързва с честванията на 140-а годишнина на Плевенската епопея, които се проведеха у нас в началото на декември?

– Със 140-а годишнината от Плевенската епопея и от Освобождението на България от османско иго ме свързва името Алексей Б. Лобанов-Ростовски, от чиято фамилия съм и аз. Той изигра много важна роля при подписването на примирието за приключване на военните действия между Турция и Русия. Това се случва, защото 15 години преди това Лобанов е бил в руската дипломатическа мисия в Константинопол. Като млад човек завързва приятелство със султан Абдул Хамид II и двамата изграждат много сериозна дружба. Изненадващо обаче престоят му там се прекъсва поради романтични причини. Един ден той се връща от разходка и му съобщават, че в салона го чака една дама. Той се учудва и казва, че няма никаква уговорка, но влиза и вижда съпругата на френския посланик. Тя му признава, че не може да живее без него. Двамата са се виждали официално само на приеми. Тя се влюбва в него, без той да подозира. По ред

причини, които аз не знам, моят родственик я приема. Една сутрин тя се буди до него и вижда, че той пише нещо. Пита го какво прави, а той отговаря, че пише писмо до императора, че напуска дипломатическата служба, защото не може да бъде женен за католичка. Това не се допуска в Руската империя. Жена му има болни дробове и затова двамата отиват да живеят в Ница, където климатът е много благоприятен. Там Лобанов построява малък замък с кули в стила на Людвиг Баварски на най-високото място на града. Сега това е старчески дом, а преди беше частен имот на семейството, където и аз съм гостувал.

– Как Лобанов-Ростовски е свързан с Освобождението на България?

– Идва времето, когато генерал Гурко превзема Плевен (28 ноември 1877). Този момент има много голямо международно значение, защото е част от процеса на освободителни движения от Мароко до Сирия. Аналогичен е на Сталинград през Втората световна война. Генерал Гурко освобождава София на 4 януари 1878 г., побеждава турската армия и след това се озовава в околностите на Сан Стефано, което сега е квартал на Константинопол. Англичаните разбират, че Русия се готви да окупира Константинопол, каквато е и целта на руското правителство. Те обявяват ултиматум на Русия – ако Гурко превземе Константинопол, ние обявяваме война на Русия и откриваме огън. Техните военни кораби са в Босфорския пролив. Александър II унижително трябва да приеме този ултиматум, защото той влиза в Руско-турската война 1877-1878 г. неподготвен. Руската армия не е готова, понеже неотдавна е загубила Кримската война и няма черноморски флот. Така че Англия е спечелила война, без да гръмне един куршум. В историята на военните действия няма страна, която потенциално да е спечелила война срещу могъщ противник без дори един изстрел. Султанът е победен, но пише на Александър II – и го моли да изпрати Лобанов като посланик. Той се съгласява и така се стига до издаването на три много важни документа, които са в основата на създаването на българската държава: договорът за приключване на военните действия, подписан от Лобанов-Ростовски и султана, Санстефанският мирен договор, и на 16

април 1879 Търновското Велико събрание, провъзгласява българската конституция. Политически той участва в тях. Император Александър II умира трагично, наследен от Александър III. Лобанов като потомствен княз е поканен в двореца на прием. Императорът се приближава до него и го пита: Защо отне съпругата на френския посланик? Лобанов му обяснява какви са обстоятелствата и Александър III го връща в министерство на външните работи, и го назначава за министър. Основание за това са неговите изключителни интелектуални качества и фактът, че е уважаван от всички. След кончината му некролози по този повод са публикувани в една книжка и те са от цял свят. Аз ще ви покажа един от България. През целия си живот той беше интелектуален стахановец – съветски миньор, който е успял да изкопае 102 тона въглищна руда за 5 часа и 45 минути. В съветски времена това се прочу по цял свят – колко силни са съветските работници. Лобанов работеше през деня над държавни дела, а през нощта се занимаваше с история. Той е изключителен учен и дипломат. Преди две години Лавров публично каза, че Лобанов е бил най-добрият министър на външните работи в Руската империя.

– Колко години е бил на поста?

– По-малко от една година, защото по време на пътуване в командировка във Виена внезапно умира във влака на 30 август (18 август стар стил) 1896 година – на гарата в Шепетовка. Той получава сърдечен удар, най-вероятно от преумора. Аз подарих на Плевенския исторически музей корицата на френското издание „Лю Паризиен”, където е илюстрирана неговата смърт. Подарих на музея и гравюра с император Николай II и цялото му семейство във военни униформи. Тя е окачена на централно място, срещу входа на Панорамата. Много се радвам за това.

– Може би това е повод да дарите още нещо?

– Да, възнамерявам да подаря на Панорамата портрет на Александър II и също на А.Б. Лобанов-Ростовски, защото, когато се правят турове и се разказва историята, те двамата сега отсъстват от историческите експонати. Също така си мисля за скулптура на генерал Гурко, за която смятам да поговоря със

Светлин Русев и да направим нещо. На кмета на Плевен подарих също гравюра на Николай II. В министерството на отбраната ми връчиха плакет. В картичката към него пише, че е от министъра на вътрешните работи и разузнаването. Аз съм американски гражданин, живея в Англия и когато кацна на Хийтроу, няма да ме учуди, ако ме повикат за разговор – това не е шега. Представете си: Главата на българското разузнаване ме награждава за заслуги. Аз трябва да съм подготвен с подходящ отговор. Тези детайли са много деликатни на международния фронт в контекста България – Русия.

– Княз Лобанов, вие сте меценат. Какво предпочитате да колекционирате или да дарявате изкуство?

– Аз съм винаги готов и се радвам да получавам, но съм и на възраст, когато вече нищо не ми трябва. Затова постоянно раздавам собствеността си. Старая се да дарявам постоянно. В последно време съм дарил много картини на Националния природонаучен музей, подарих им преди време и късче от Марс. Надявам се през май да направят изложба от моите дарения. Надявам се и да успея до 3-ти март Освобождението на България – да намеря потрети на Алексей Б. Лобанов-Ростовски и Александър II, за да ги подаря на Панорамата в Плевен. Тъй като пътувам често, имам право при всеки полет да нося със себе си 78 кг багаж гратис. Ползвам се от тази привилегия, която ми дава възможност за транспорт на изкуство. Още около 100 кг предмети ще доставя през януари за Природонаучния музей.

– Подарили сте късче от Марс и още много ценни предмети. Кое е най-ценното нещо, което сте притежавали?

– Почти всичко ценно съм раздал. Осигурил съм семейството си. Но най-ценното е събраното руско театрално изкуство от 1000 предмета, които отразяват историята му от 1880 г. до 1930 година. Всичко това продадох на руското правителство, след като Путин написа резолюция от само три думи „купете, цената” и подпис.

– Какви са отношенията ви с руския президент?

– Всички предложения, които отправям заедно с един или повече

единомишленици към него писмено, той ги приема. Представете си, в Русия имаше необясним факт – нямаше нито един паметник на Първата световна война. В нея Русия загуби над 1 милион души, а засегнатите са повече от 3 милиона. Във Франция, във всяко село има такъв паметник плюс 4 за руския експедиционен корпус. Защо тогава в Русия нямаше паметник? Защото Ленин подписа примирието с Германия и ѝ даде 1/3 от империята като подарък. Той, разбира се, се срамуваше поради това и се постара да изличи всичко за Първата световна война, и да го замести с руската революция. Затова аз написах очевидното на Путин, след като той дойде да освети четвъртия паметник на руския експедиционен корпус в Париж и, видимо, не можа да каже „Не” на предложението ми. Но не винаги съм успешен. Например, предложих му да създадем Национална портретна галерия на Русия, каквото няма. Той я обяви по телевизията и независимо от това заявление 11 години по-късно нищо не е направено, заради опозицията на хора от администрацията. Друг случай. Предложих с граф Шереметев на Путин по примера на Южна Африка да се направи паметник на примирението. Той се съгласи публично, потвърди го и писмено. Трябваше да се открие на 4 ноември 2017 г. Проектът беше готов и трябваше паметникът да бъде в Севастопол, откъдето заминаха повечето от емигрантите. Градът е административно независима територия и е населен от военни в оставка, хора със съветска психология. Те направиха демонстрация против откриването на паметника. Казаха – „Ние не сме за примирение”. И поради това, че в Русия предстоят избори през март тази година, Путин предпочете да не продължава с тази инициатива, за да не изгуби гласовете на града. Така че въпросът не е на дневен ред.

– А какво остава извън културните инициативи и изкуството?

– Аз се старая да се отплатя на всички, на които съм морално задължен. Бях студент в Оксфорд на стипендия. В отговор на тази помощ създадох нов факултет за планетарна геология с мои средства. Моят учител, професор по органична химия проф. П. Кент купи един много голям руски учебник по органична химия, за да може да ми помогне с учението. Това е реално, защото в

органичната химия има много малко разяснителен текст, а повечето са формулите с огромен размер. Преди 2 години той празнува 90-годишнина и аз за вечни времена създадох пост, носещ неговото име, за преподавател по органична химия във факултета, в който аз учех, а той преподаваше. Преди месец в Лондон се откри паметник на Джордж Оруел при входа на Би Би Си. Оруел има индиректен принос за показването на абсурда на съветската система. Аз помогнах финансово този паметник да се създаде. Така че, както виждате, действам навсякъде където мога против интересите на „народа“ (б.а. против съветската идеология).

– Разкажете за живота си в България. Какво помните от тези години?

– Животът ми в България е пряко свързан с юношеските ми години. В училище бях в компанията на единомишленици като Любомир Левчев, Светослав Петрусенко и Платон Чумаченко. Всички ние жадувахме да получим знания. Отнасяхме се с уважение към нашите прекрасни преподаватели, които, странно, но не бяха уволнени заради тяхната политическа неблагонадеждност. Паралелно с учението се занимавах активно със спорт. По-късно – и с любов, което повлия неблагоприятно на спортните ми амбиции. Светослав Петрусенко „ме запали“ по минералогията, и в резултат на това станах професионален геолог. Той ме запозна с академик Костов и с директора на Аквариума във Варна – Вълканов. Две личности с голям международен авторитет, които всячески поощряваха нашия интерес към минералогията. В тяхна памет дарявам на Природонаучния музей експонати и картини, свързани с музейната тематика, като например самородно злато в кварц, минерали, портрета на основоположника на геологията Чарлз Лайъл, именно защото желанието ми да стана геолог се зароди в България. Всичките ми приятели, освен един, също станаха геолози. Аз продължавам да се виждам с всички тези съученици, когато два пъти в годината се прибирам в България, и заедно се разхождаме по Витоша и Стара планина. Планината се измени радикално, за наше съжаление. Това е така, защото по наше време

нямаше гори. Теренът беше открит и имаше кариери. Когато ги разработваха, там намирахме минерали.

– Какво се случи, когато ви вкараха в затвора, били сте на 11 години. Тогава арестуват цялото ви семейство при опит да преминете границата?

– Затворът в София, където прекарах цяла година, тежко увреди здравето ми. Когато излязох от там, ме прегледа обстойно доктор и ми каза, че ако не се занимавам много сериозно със спорт, ще остана рахитичен. Това се случи, защото във военния затвор, където първо бях, ни даваха по едно парче черен хляб на ден – около 100-150 г и нищо друго. За сметка на това Централният затвор, където ме преместиха, на мен ми се стори рай. Сутрин ни даваха липов чай с хляб, на обед чорба, хранеха ни и вечер. Храна три пъти на ден – беше идеално. Но думите на доктора толкова ме изплашиха, че аз започнах да се занимавам толкова усърдно със спорт – хокей през зимата и цяла година плуване, че станах юношески шампион на България на 100 и 200 метра брус. Тренирах през лятото във Варна. Водата в морето беше относително студена, поне за мен. Като доказателство, аз имам това, което имат почти всички плувци – в ушите израства малък рог, който предпазва от студената вода. Всеки лекар, който ми гледа ушите, ми казва – сигурно сте плувец.

– Кога напуснахте страната?

– Заминах за Франция, през 1953 година, когато завърших гимназия, на 18 години. Образованието в България беше на толкова високо ниво, че получих веднага еквивалента на френската матура. На това основание и по настояване на дядо ми постъпих в Юридическия факултет на Сорбоната, но ми беше страшно скучно. Това трябваше да ме осигури да печеля добре. А аз винаги съм искал да бъда геолог. Интересен момент е, че като деца в България бяхме приемани от професорите в Университета в София, един от които бе проф. Костов, който след това стана академик със световно, не само с българско значение (неговият учебник по минералоголия е преведен на английски). Той често ни водеше на екскурзии. В класа ми тогава беше Любомир Левчев, но той беше поет по призвание. Той също идваше с нас,

за да търсим минерали. Още тогава учителката караше Левчев да ни чете съчиненията си, за да знаем как трябва да се пише. Това беше в Пето единно училище, което беше пълно с „врагове на народа”. Имаше деца, които бягаха от часовете, за да работят в нивите за родителите си. Но никой от нашата група никога не пропускаше уроци, защото се стараехме да получим възможно най-много знания. Ходехме на училище за да трупаме знания. Даже понякога молехме учителят да остане след часовете за да обсъдим допълнително някои теми. Днес това е възможно в частните университети, където се плаща, и немислимо в държавните. Целта ни беше науката.

Лилия Ангелова
27.01.2018